

Miljö- och jordbruksutskottets yttrande 2024/25: MJU2y

Nationell säkerhetsstrategi

Till utrikesutskottet

Utrikesutskottet har gett miljö- och jordbruksutskottet tillfälle att yttra sig över regeringens skrivelse 2023/24:163 Nationell säkerhetsstrategi och de följdmotioner som väckts med anledning av skrivelsen i de delar som berör utskottets beredningsområde.

Miljö- och jordbruksutskottet har beslutat att yttra sig över skrivelsen och över motionerna 2024/25:576 (C) yrkandena 5 och 6 och 2024/25:626 (MP) yrkandena 1–4 i de delar som berör utskottets beredningsområde.

Utskottet anser att utrikesutskottet bör avstyrka motionsyrkandena och föreslå att riksdagen lägger skrivelsen till handlingarna.

I yttrandet finns två avvikande meningar (C, MP) och ett särskilt yttrande (S).

Utskottets överväganden

Nationell säkerhetsstrategi

Skrivelsen

I skrivelse 2023/24:163 Nationell säkerhetsstrategi presenterar regeringen en ny nationell säkerhetsstrategi. Strategin är avsedd att ge en långsiktig inriktning av regeringens arbete med nationell säkerhet och samtidigt vara vägledande för arbetet med nationell säkerhet i Sverige lokalt, regionalt, nationellt och internationellt. I strategin definieras Sveriges vitala nationella säkerhetsintressen. Ur dessa härleds strategiska nationella säkerhetsintressen som vägleder arbetet med nationell säkerhet inom tre fokusområden: Ett säkert Sverige, Ett tryggt, öppet och sammanhållet Sverige samt Ett motstånd- och konkurrenskraftigt Sverige.

Strategin kommer att omsättas i konkret handling inom ramen för regeringens ordinarie arbete, bl.a. i propositioner till riksdagen, och genom styrning av myndigheter och andra regeringsbeslut. Mer detaljerade anvisningar för genomförandet av den nationella säkerhetsstrategin ges också i regeringens strategier för specifika områden.

Motionerna

I kommittémotion 2024/25:576 av Kerstin Lundgren och Anna Lasses (båda C) yrkande 5 framhålls behovet att tydligare adressera det klimathot som följer om den globala uppvärmningen överskrider 1,5 grader med åtgärder för att minska utsläppen i Sverige, och inte bara med åtgärder för anpassning. Enligt yrkande 6 krävs en tydligare målbild för att stärka Sveriges livsmedelsförsörjning och höjd självförsörjningsgrad. Motionärerna anser att de åtgärder som anges i strategin inte handlar om att minska klimatförändringarna utan mer om att anpassa Sverige i krisberedskapsplaneringen. Det krävs ett tydligare fokus på åtgärder för att nå klimatmålen till 2030. Vidare anser motionärerna att en ökad självförsörjning som täcker medborgarnas grundläggande behov av dricksvatten och livsmedel måste ingå som en vital del i en nationell strategi.

Enligt kommittémotion 2024/25:626 av Jacob Risberg m.fl. (MP) yrkande 1 bör den nationella säkerhetsstrategin innehålla en tydligare målbild för att bidra till minskade utsläpp i Sverige och i världen. I yrkande 2 efterfrågas en uppföljning av strategin med konkreta åtgärder för att minska utsläppen som motsvarar hotets allvarlighetsgrad. Enligt yrkande 3 i samma motion bör den nationella säkerhetsstrategin innehålla en tydligare målbild för klimatanpassning även internationellt. Vidare anför motionärerna i yrkande 4 att regeringen behöver följa upp strategin med konkreta åtgärder för ökad klimatanpassning nationellt och internationellt som motsvarar hotets

allvarlighetsgrad. Motionärerna anser att motverkandet av den globala uppvärmningen och vidtagandet av nödvändiga åtgärder för klimatanpassning i Sverige och världen borde ha en genomgripande plats i regeringens säkerhetsstrategi. Den borde även innehålla en tydlig målbild och följas upp med konkreta åtgärder för hur hotet kan avvärjas och mildras genom minskade utsläpp och genom klimatanpassning.

Kompletterande information

Regeringens klimathandlingsplan

I december 2023 presenterade regeringen den andra klimatpolitiska handlingsplanen (skr. 2023/24:59). I skrivelsen redovisar regeringen hur det klimatpolitiska arbetet bör bedrivas under valperioden inklusive de beslutade och planerade åtgärder som regeringen avser att vidta för att förbättra förutsättningarna för hushåll och företag att fatta de beslut som krävs för att de nationella och globala klimatmålen samt Sveriges klimatåtaganden gentemot EU ska nås. Enligt regeringen behöver en rad åtgärder vidtas för att skapa de förutsättningar som krävs för att nå nettonollutsläpp av växthusgaser senast 2045.

Regeringen framhåller att det finns goda skäl att stärka det svenska internationella klimatarbetet för att stötta och driva på andra länders omställning och därmed bidra till att öka takten i genomförandet av Parisavtalet. Den internationella klimatpolitiken bör enligt regeringen utvecklas och alla länder behöver nå hela vägen till nettonollutsläpp. Därför bör Sverige verka för en höjd ambition och för att öka takten i det globala klimatarbetet.

Vidare anför regeringen att miljö- och klimatmålen är och bör vara integrerade i alla relevanta politikområden. Säkerhetspolitiken har en viktig roll i den internationella klimatomställningen och vice versa. Regeringen anser att klimatrelaterade säkerhetsrisker bör beaktas och motverkas.

Nationell strategi och regeringens handlingsplan för klimatanpassning

I skrivelsen Nationell strategi och regeringens handlingsplan för klimatanpassning (skr. 2023/24:97) presenterar regeringen dels den reviderade nationella strategin för klimatanpassning, dels sin handlingsplan för klimatanpassning för de kommande fem åren. I handlingsplanen anför regeringen att den har som mål att Sverige ska vara klimatanpassat och motståndskraftigt och ta till vara möjligheterna med ett förändrat klimat. För att skapa förutsättningar för ett strukturerat, samordnat och samhällseffektivt arbete med klimatanpassning identifierar regeringen en rad åtgärder som den avser att verka för att vidta under mandatperioden. Syftet med åtgärderna är att minska sårbarheten för klimatförändringarnas effekter.

Regeringens inriktning när det gäller livsmedelsberedskap är att verka för att en bedömning av klimatrisker fortsätter att integreras i arbetet med en stärkt

livsmedelsberedskap och tryggad dricksvattenförsörjning. En tryggad livsmedels- och dricksvattenförsörjning är enligt regeringen viktiga delar i ett stärkt och robust civilt försvar.

När det gäller Sverige som internationell aktör är regeringens inriktning att även i fortsättningen ha ett ambitiöst globalt engagemang i anpassningsfrågor i enlighet med Parisavtalet och andra globala överenskommelser. Regeringen avser att utöka och effektivisera det svenska klimatbiståndet samt i större utsträckning mobilisera annat kapital. Regeringen avser även att via utvecklingsfinansieringen arbeta för att stärka motståndskraften mot klimatförändringarna genom anpassningsinsatser i utsatta samhällen och bidra till ett globalt stärkande av föregripande insatser i klimatrelaterade humanitära kriser. Inom ramen för samarbetet på regional nivå samt EU- och FN-nivå kommer regeringen att driva på för ett ambitiöst och effektivt klimatanpassningsarbete.

Totalförsvarspropositionen

Den 14 oktober 2024 presenterade regeringen propositionen Totalförsvaret 2025–2030 (prop. 2024/25:34), där bl.a. inriktningen för det civila försvaret presenteras. När det gäller livsmedelsförsörjning anför regeringen att en välfungerande och robust livsmedelsförsörjning och en egenberedskap hos befolkningen är avgörande för samhällets motståndskraft och för totalförsvarets funktion. Utredningen om en ny livsmedelsberedskap redovisade i januari 2024 betänkandet Livsmedelsberedskap för en ny tid (SOU 2024:8). Betänkandet innehåller förslag och bedömningar om bl.a. egenberedskap, kommuners ansvar, beredskapslagring, främjande av inhemsk produktion av insatsvaror och investeringsstöd. I betänkandet föreslås också ett mål för livsmedelsberedskap. Regeringen anför att betänkandet bereds inom Regeringskansliet.

Propositionen behandlas av riksdagen under hösten 2024.

Budgetpropositionen för 2025

Regeringen anför i budgetpropositionen för 2025 (prop. 2024/25:1 utg.omr. 20) att det är viktigt att fortlöpande förbättra arbetet med klimatanpassning i alla berörda sektorer. Regeringen avser att med utgångspunkt i Nationell strategi och regeringens handlingsplan för klimatanpassning (skr. 2023/24:97) skapa en bra struktur för ett kostnadseffektivt och åtgärdsinriktat arbete för att tillvarata möjligheter och skydda Sverige från negativa konsekvenser av ett förändrat klimat.

Vidare anför regeringen (utg.omr. 23) att arbetet med att återuppbygga det civila försvaret behöver intensifieras ytterligare i syfte att stärka den samlade förmågan inom totalförsvaret. Därför föreslår regeringen att ytterligare medel tillförs för uppbyggnaden av livsmedelsberedskapen och till åtgärder för att säkerställa tillgången till dricksvatten. I enlighet med klimatanpassningsstrategin (skr. 2023/24:97) kommer regeringen att verka för att en bedömning av klimatrisker fortsatt integreras i detta arbete.

Budgetpropositionen behandlas av riksdagen under hösten 2024.

Utskottets ställningstagande

Inledningsvis vill utskottet framhålla att det i likhet med regeringen anser att det inte finns någon viktigare uppgift för staten än att värna Sveriges frihet, fred och säkerhet, och att det yttersta ansvaret för denna uppgift åligger riksdagen och regeringen. Utskottet välkomnar en uppdaterad nationell säkerhetsstrategi eftersom omvärldsläget har förändrats kraftigt sedan den förra strategin antogs.

Utskottet konstaterar att den nationella säkerhetsstrategin ska ge inriktningen för regeringens arbete med frågor av betydelse för Sveriges nationella säkerhet. Utskottet anser i likhet med regeringen att konsekvenserna av klimatförändringarna är ett hot mot den nationella säkerheten. Utskottet välkomnar därför målbilden att vi 2030 ska vara ett motstånd- och konkurrenskraftigt Sverige och betonar behovet av att prioritera åtgärder för att säkra och stärka den svenska konkurrenskraften och försörjningsberedskapen samt för arbetet med klimatanpassning.

Utskottet konstaterar att strategin kommer att omsättas i konkret handling inom ramen för regeringens ordinarie arbete. Utskottet vill därför särskilt framhålla de åtgärder på nationell och internationell nivå som handlar om att motverka klimatförändringar och begränsa och minska utsläpp samt om klimatanpassning i enlighet med regeringens klimathandlingsplan, den nationella klimatanpassningsstrategin och handlingsplanen för klimatanpassning. När det gäller livsmedelsberedskap vill utskottet framhålla de åtgärder och bedömningar som presenteras i totalförsvarspropositionen och förslagen till satsningar i budgetpropositionen för 2025.

Utskottet anser därmed att utrikesutskottet bör avstyrka motionerna 2024/25:576 (C) yrkandena 5 och 6 och 2024/25:626 (MP) yrkandena 1–4 och föreslå att riksdagen lägger skrivelsen till handlingarna.

Stockholm den 5 november 2024

På miljö- och jordbruksutskottets vägnar

Emma Nohrén

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Emma Nohrén (MP), Kjell-Arne Ottosson (KD), Martin Kinnunen (SD), Anna-Caren Säterberg (S), John Widegren (M), Joakim Järrebring (S), Staffan Eklöf (SD), Malin Larsson (S), Helena Storckenfeldt (M), Mattias Eriksson Falk (SD), Jytte Guteland (S), Kajsa Fredholm (V), Stina Larsson (C), Victoria Tiblom (SD), Elin Nilsson (L), Joanna Lewerentz (M) och Sofia Skönnbrink (S).

Avvikande meningar

1. Nationell säkerhetsstrategi (C)

Stina Larsson (C) anför:

Ett säkert Sverige kommer inte att kunna uppnås om klimathotet – ett existentiellt hot – inte på allvar tas om hand globalt. Där spelar EU och Sverige en oerhört viktig roll. Effekterna av klimatförändringen kommer att påverka tilltron till det multilaterala systemet och till mänskliga rättigheter utan hierarkier, krig och konflikter, driva fram stora flyktingrörelser, påverka försörjningen av livsmedel och dricksvatten m.m. Här finns en tydlig målbild för 2030 – det är regeringen anger för sin strategi. De åtgärder som anges i skrivelsen handlar inte om att minska klimatförändringarna utan mer om att anpassa Sverige i krisberedskapsplaneringen. Jag anser att det här krävs ett mycket tydligare fokus på åtgärder för att nå klimatmålen till 2030. Även anpassningen saknar konkretion och ambitioner. Detta måste tydliggöras. Jag anser att strategin tydligare behöver adressera det klimathot som följer om den globala uppvärmningen överskrider 1,5 grader med åtgärder, inte bara för anpassning utan även för att minska utsläppen i Sverige.

För ett motståndskraftigt och konkurrenskraftigt Sverige är det viktigt att försörjningsberedskap inte bara rör metaller, kritiska råvaror och insatsvaror utan faktiskt säkrar medborgarnas försörjning av dricksvatten och livsmedel. Vid ett försämrat säkerhetsläge beroende på klimatet eller krig är det avgörande att den svenska självförsörjningsgraden täcker våra grundläggande behov. En ökad självförsörjning måste ingå som en vital del i en nationell strategi. Jag anser därför att det krävs en tydligare målbild för att stärka Sveriges livsmedelsförsörjning och en ökad självförsörjningsgrad.

Mot bakgrund av det som anförts ovan anser jag att utrikesutskottet bör tillstyrka kommittémotion 2024/25:576 (C) yrkandena 5 och 6.

2. Nationell säkerhetsstrategi (MP)

Emma Nohrén (MP) anför:

Regeringen visar på medvetenhet om klimatförändringarnas säkerhetspolitiska vikt i skrivelsen där de bl.a. nämner att samhället i dag inte är anpassat till högre temperaturer och att klimatförändringar medför en ökad risk för migrantströmmar. Att regeringen erkänner klimatförändringar som "ett existentiellt hot mot mänskligheten" skapar förväntningar på att de får en genomgripande roll i strategin. Men tyvärr nöjer sig regeringen med att främst bekräfta klimatförändringarnas säkerhetspolitiska vikt, utan att vidare utveckla hur säkerhetshotet kan avvärjas eller mildras.

Särskilda klimatpolitiska åtgärder framkommer inte i strategin, förutom i fokusområde 3 Ett motstånd- och konkurrenskraftigt Sverige, avsnitt 8.3.2

Samhällsviktig verksamhet, där regeringen avser att anlägga ett ”klimatanpassningsperspektiv” i arbetet med krisberedskap. Jag anser att regeringen förminskar den säkerhetspolitiska klimatpolitiken till att endast omfatta begränsad klimatanpassning och endast inom Sveriges gränser. Regeringen nämner också EU, FN och svenskt bistånd som viktiga för att hantera klimatfrågan men föreslår utöver det inget särskilt för svensk utrikespolitik inom klimatområdet.

Utöver klimatanpassning vill regeringen ”motverka” klimatförändringarna, men politiska förslag på åtgärder lyser med sin frånvaro genom resten av den nationella strategin. I strategin står det också att ”[d]en svenska internationella klimatpolitiken kommer att utvecklas”, men även där saknas förslag på åtgärder.

I avsnitt 8.3.2 skrivs det att en ”omställning till fossilfrihet i Sverige och globalt, inklusive för att minska beroendet av exportörer av fossila bränslen, ligger i Sveriges intresse”. Jag och mitt parti anser att den nationella säkerhetsstrategin behöver förslag på åtgärder för att minska fossilberoendet för att kunna leda till handlingskraft. Att det ligger i Sveriges intresse att ställa om till fossilfrihet och minska beroendet av exportörer av fossila bränslen är exempel på hur fina ord kan bli tomma, i brist på just förslag på proaktiva åtgärder för att ”motverka” klimatförändringar. Skrivningarna om klimatet i strategin måste också ses i ljuset av regeringens nuvarande politik. Man vill ge sken av att satsa på klimat- och miljöpolitiken, men i praktiken rör det sig om bokföringsmanövrar för att minska utsläppen snarare än faktiska klimatåtgärder.

Tidöpartiernas klimatpolitik är under all kritik. Sverige ser ut att missa minst tre av fyra klimatmål till 2030. Man har ingen plan för en rättvis omställning med lösningar på den existentiella kris som vi står inför och som påtalas i strategin. I stället fortsätter regeringen att subventionera fossila bränslen med ännu en skattesänkning på bensin och diesel, avskaffar flygskatten, låter järnvägen förfalla och minskar klimatklivet med 1,5 miljarder kronor för 2025 jämfört med i år.

Jag anser att motverkandet av den globala uppvärmningen och vidtagandet av nödvändiga åtgärder för klimatanpassning i Sverige och världen borde ha en genomgripande plats i regeringens säkerhetsstrategi. En strategi som fastställer att klimatförändringarna är ett ”existentiellt hot mot mänskligheten” bör rimligen innehålla en tydlig målbild och följas upp med konkreta åtgärder för hur detta hot kan avvärjas och mildras genom minskade utsläpp och genom klimatanpassning.

Mot bakgrund av det som anförts ovan anser jag att utrikesutskottet bör tillstyrka kommittémotion 2024/25:626 av Jacob Risberg m.fl. (MP) yrkandena 1–4.

Särskilt yttrande

Nationell säkerhetsstrategi (S)

Anna-Caren Säterberg (S), Joakim Järrebring (S), Malin Larsson (S), Jytte Guteland (S) och Sofia Skönnbrink (S) anför:

Vi står bakom utskottets ställningstagande i de delar som berör utskottets beredningsområde när det gäller den nationella säkerhetsstrategin. I detta särskilda yttrande vill vi utveckla vårt ställningstagande när det gäller olika aspekter att ta i beaktande i det framtida nationella säkerhetsarbetet.

Klimatförändringarna medför konsekvenser för vår nationella säkerhet. För att begränsa klimatförändringarna anser Socialdemokraterna att det är av stor betydelse att Sverige ambitiöst bidrar till att uppfylla de internationella målen i Parisavtalet. En viktig del i detta är enligt oss att leva upp till våra nationella mål såväl som våra åtaganden inom EU. Sverige har länge varit ett föregångsland i klimatomställningen. Men vi ser nu ett trendbrott där Sverige riskerar att missa flera av de klimatmål som satts upp. Det kan vi inte tillåta.

En ambitiös miljöpolitik på nationell nivå skapar även goda förutsättningar för Sverige att verka för en liknande politik inom EU och FN. Vi vill att Sverige inom EU- och FN-samarbetena ska driva på för att världens länder ska öka sina åtaganden i enlighet med Parisavtalet.

Vi ser framåt medan den borgerliga regeringen och Sverigedemokraterna ser bakåt med en klimatpolitik som inte räcker för att nå Sveriges klimatmål och EU-åtaganden till 2030. Det erkänner regeringspartierna själva i den uppdaterade nationella energi- och klimatplanen. Regeringens klimatplan saknar skarpa åtgärder. Vi anser att regeringen ska återkomma med förslag som säkerställer att Sverige lyckas uppfylla de klimatkrav som satts upp på både nationell och internationell nivå.

Värmeböljor, skyfall och andra oväntade händelser har påmint oss om klimatets alltmer påtagliga påverkan på vår vardag. Vi har sett hur vädret kan ställa till det – översvämningar som skapar kaos, bränder som hotar och snabba temperaturväxlingar som rubbar vår vardag. Ras, skred, erosion och översvämningar förväntas bli vanligare till följd av mer extremväder och i synnerhet fler kraftiga skyfall.

Socialdemokraterna anser att klimatanpassning är en central del i arbetet med en nationell säkerhetsstrategi. Sverige har hittills haft svårt att ta höjd för de risker och kostnader som det förändrade klimatet för med sig. För att säkerställa ett tryggt och välfungerande samhälle behöver staten höja sin beredskap genom att prioritera åtgärder för klimatanpassning. Dessa åtgärder ersätter inte utsläppsminskningar utan fungerar som kompletterande insatser för att hantera de oundvikliga effekterna av klimatförändringarna.

Vi anser bl.a. att regeringen bör utreda möjligheten att ändra lagen om allmänna vattentjänster. Många kommuner saknar i dag ekonomiska förutsättningar att genomföra nödvändiga renoveringar och uppgraderingar av

reningsverk och andra va-anläggningar, vilket är avgörande för att hantera klimatförändringarnas effekter. Genom att säkerställa att kommuner kan finansiera dessa investeringar kan vi skapa bättre förutsättningar för en jämlik och hållbar va-tjänst i hela landet.

För att stötta va-systemets behov av renovering och anpassning anser vi även att man bör se över möjligheterna för ett flexiblare finansieringssystem. Mindre kommuner kan ha svårt att finansiera omfattande renoveringar och anpassningar av sina va-system på egen hand. Vi vill säkerställa att alla kommuner, oavsett storlek, kan genomföra viktiga klimatanpassningsåtgärder.

Det oroliga geopolitiska klimatet, markerat av såväl den globala pandemin som Rysslands invasion av Ukraina, har skärpt behovet av en solid och pålitlig livsmedels- och dricksvattensberedskap inom våra landgränser. Socialdemokraterna prioriterar att Sverige ska ha den kapacitet och beredskap som krävs för att möta eventuella kriser på detta område. Vi ser positivt på möjligheterna att öka Sveriges beredskap genom exempelvis beredskapslager, inte bara för livsmedel utan även för insatsvaror, vattenreningsutrustning och andra essentiella resurser. I händelse av kris eller krig är det avgörande att vi har en säker tillförsel av nödvändiga tillgångar.

Sverige behöver även investera i modernisering och expansion av vår dricksvatteninfrastruktur för att möta framtida utmaningar och befolkningsökning. Genom samarbete med branschorganisationer, myndigheter och forskningsinstitut vill vi också förbättra kunskapen om livsmedelssäkerhet och dricksvattenberedskap hos både producenter och konsumenter.